

SVANTE LUNDGREN

När den assyriska tragedin blev Seyfo¹

En undersökning av svensk-assyrisk minnespolitik

Den 24 april 2020 skrev Assyriska riksförbundet i Sverige (ARS) ett meddelande på Twitter som löd så här: ”Idag minns vi offren för assyriska folkmordet 1915 i Ottomanska riket. Må vi aldrig glömma. #neverforget.” Texten illustrerades med en bild av ett brinnande ljus och följande engelska text: ”Assyrian Genocide. Seyfo Remembrance Day. #neverforget.”

Det här är ett problematiskt uttalande då denna dag inte har någon koppling till det assyriska folkmordet. Den 24 april är minnesdagen för det armeniska folkmordets offer. Den högtidlighålls av armenier världen över genom gudstjänster, marscher och manifestationer. I Jerevan brukar flera hundratusen människor gå ut till minnesmärket Tsitsernakaberd för att lägga ner blommor vid den eviga elden. I Los Angeles brukar upp emot 100 000 personer genomföra en *March for Justice* till det turkiska konsulatet. I Beirut brukar cirka 50 000 personer delta i en manifestation.

Just år 2020 skedde inget av detta. På grund av coronapandemin uppmärksammades dagen på annat sätt. Den 24 april har högtidlighållits som dagen för att minnas de armeniska martyrerna sedan 1923. Att man valt just detta datum beror på att de osmanska myndigheterna den 24 april 1915 arresterade hundratals armeniska intellektuella i Konstantinopel, något som – felaktigt – brukar ses som startskottet för det armeniska folkmordet.

---

1. Denna uppsats färdigställdes under en skrivretreat vid Centrum för Mellanösternstudier vid Lunds universitet, för vilken jag är tacksam till centret.

Denna bild publicerade Assyriska riksförbundet på Twitter den 24 april 2020.

Den 24 april 1915 är inte en dag som har någon betydelse för den tragedi som drabbade assyrierna i det osmanska riket och Persien. Men någon gång – för inte alls så länge sedan – började man bland assyrier utnyttja den uppmärksamhet som armenierna hade lyckats etablera för den 24 april och högtidlighålla minnet av sina egna folk-mordsoffer denna dag.

I denna uppsats analyserar jag hur det assyriska folkmordet – av assyrierna själva kallat Seyfo² – började uppmärksammas bland assyrierna och hur det knöts till den 24 april. Bland assyrier har det efter Seyfo funnits en medvetenhet om vilket tragiskt öde som drabbade deras förfäder, men det tog lång tid innan man talade om det som hänt som ett folkmord, liksom innan dokumenteringen av händelserna kom i gång och man började högtidlighålla minnet av allt detta på armeniernas dag.

Jag avgränsar min undersökning huvudsakligen till Sverige och den numera betydande assyriska befolkningsgrupp som finns där.

Bakgrund

I dag utgör den folkgrupp som på sitt eget språk kallar sig *suryoye* en av de största invandrargrupperna i Sverige. Gruppen är splittrad gällande frågan hur man ska se på sin egen identitet och därmed också vad man ska kalla sig på svenska. En del menar att man härstammar från antikens assyrier och därför ska kalla sig ”assyrier”. Andra tar där-

2. Seyfo är det assyriska (aramaiska) ordet för ”svärd”. År 1915 var ”svärdets år” för assyrierna.

emot bestämt avstånd från detta och har kommit att använda andra benämningar om sig själva.

Den första organiserade invandringen av suryoye började våren 1967 då två flygplan förde omkring 200 personer tillhörande denna folkgrupp från Beirut till Sverige. Efter en kort tid i en flyktingförläggning i Alvesta placerades de på olika orter i landets södra och mellersta delar. Ökat tryck mot denna kristna minoritet ledde till att allt fler suryoye på 1970- och 1980-talet lämnade sina hemtrakter i Turkiet och Syrien och sökte sig till olika europeiska länder, inte minst till Tyskland och Sverige.³

När de första personerna från denna grupp kom till Sverige användes endast en benämning om dem, ”assyrier”. Det var vad de själva kallade sig, det var också vad myndigheter och media kallade dem. I mitten av 1970-talet uppstod sedan en strid inom den assyriska föreningen i Södertälje. Några personer som var missnöjda med att ha förlorat sina positioner grundade en konkurrerande förening och hävdade att benämningen assyrier var felaktig. Dessa hade dock till en början inget alternativt svenskt namn utan använde ett ord från det egna språket. När man organiserade sig som ett riksförbund hade detta därför namnet Suryoyo-riksförbundet. Benämningen ”syrian” skapades emellertid 1980 och riksförbundet bytte namn till Syrianska riksförbundet, som det heter än i dag.

Till en början definierades ”syrianer” närmast utifrån medlemskapet i den syrisk-ortodoxa kyrkan, men efterhand fick etnicitet större betydelse. Att hävda att man var syrian var förvirrande eftersom det ordet var en modern svensk skapelse. Man löste detta dilemma med att hävda att syrianerna härstammar från forntidens araméer. I dag är det därför vanligt att syrianska organisationer använder benämningar som ”syrianer (araméer)”.

Det har ofta uppstått förväxling mellan assyrier och syrianer. En vanligt förekommande generalisering är att den ena gruppen utgörs av kristna, medan den andra utgörs av muslimer, en uppfattning som alla assyrier och syrianer upplever som ytterst kränkande. Bägge grupperna är kristna och hör ofta till samma kyrka, den syrisk-ortodoxa.

---

3. Om assyriernas historia i Sverige, se Gabriel Afram, *Inkräktarna. Assyriernas historia i Sverige* (Stockholm 2012) och Svante Lundgren, *Assyrierna femtio år i Sverige* (Möln-dal 2017).

Skillnaden är alltså hur man ser på den egna identiteten: har man sin bakgrund i antikens assyrier eller araméer?

Sedan den ringa begynnelsen 1967 har assyrierna/syrianerna växt till att bli en betydande grupp i Sverige. Det hävdas i regel att de utgör 100 000–150 000 personer. Faktum är att ingen vet hur många de är. Det går inte att exakt fastslå antalet men ett rimligt antagande är att de är fler än 100 000.

Både de som kallar sig assyrier och de som föredrar andra benämningar har lyft fram folkmordsfrågan under senare decennier. Internationellt är Seyfo känt som ”det assyriska folkmordet”⁴ och därför fokuserar jag i denna uppsats på hur man inom den del av folkgruppen som använder den assyriska benämningen har förhållit sig till folkmordet. Därför använder jag benämningen ”assyrier” om det inte uttryckligen handlar om syriska organisationer.

Vid första världskrigets utbrott bodde uppskattningsvis 750 000 assyrier i det Osmanska riket och i Persien. Under världskriget passade det styrande ungturkiska partiet i det Osmanska riket på att lägga grunden för en religiöst och etniskt homogen stat, det vill säga en stat som var muslimsk och turkisk, genom att eliminera de kristna minoriteterna. Denna politik riktade sig primärt mot de omkring två miljoner armenierna i riket, vilka länge varit en nagel i ögat för de styrande. Armenierna i den osmanska armén avväpnades i början av år 1915 och sattes i tungt arbete. De allra flesta dödades så småningom. Under sommaren 1915 förverkligades folkmordet genom massakrer och massiva deportationer från de armeniska städerna och byarna i Anatolien. Alla armenier kommenderades på deportationer som förvandlades till rena dödsmarscher. Den minoritet som överlevde marscherna och kom fram till den syriska öknen dödades 1916.⁵

De anti-armeniska åtgärderna kom att spilla över också på assyrierna, en annan kristen minoritet som ofta levde i samma områden

---

4. Den internationella organisationen för folkmordsforskare (International Association of Genocide Scholars) antog 2007 en resolution om att det var dess övertygelse ”that the Ottoman campaign against Christian minorities of the Empire between 1914 and 1923 constituted a genocide against Armenians, Assyrians, and Pontic and Anatolian Greeks”. ”Resolution”, <https://genocidescholars.org/wp-content/uploads/2019/04/IAGS-Resolution-Assyrian-and-Greek-Genocide.pdf> (hämtad 25.5.2022).

5. Det finns en omfattande litteratur om det armeniska folkmordet. På svenska rekommenderas Klas-Göran Karlsson, ”*De som är oskyldiga idag kan bli skyldiga imorgon*”. *Det armeniska folkmordet och dess efterbörd* (Stockholm 2012).

som armenierna. Redan hösten 1914 anfördes de assyrier som bodde i bergsområdet Hakkari i östra Turkiet. I början av 1915 ockuperade den osmanska armén Urmiaprovinnsen i Persien där tiotusentals assyrier och armenier massakrerades. Under sommaren 1915 föll många assyrier i Tur Abdin-regionen offer för ett flertal massakrer. Forskarna uppskattar att omkring 300 000 assyrier dödades i vad som i dag allmänt betraktas som ett folkmord, av dem själva kallat Seyfo. Liksom det armeniska folkmordet förnekas det av det officiella Turkiet.⁶

Syfte och metod

Syftet med denna uppsats är att analysera *hur* man bland assyrier har beskrivit de historiska händelser som allmänt i dag kallas det assyriska folkmordet. Vidare vill jag klarlägga *när* folkmordsfrågan blev ett centralt element i den assyriska identiteten och en fråga som assyriska organisationer aktivt arbetar med. Jag vill se vilka val man gjorde, hur man presenterade folkmordet och på vilket sätt man arbetade för att göra det känt och erkänt. Av särskilt intresse är relationen till det betydligt mer kända armeniska folkmordet. Hur såg man på förhållandet mellan det som hände armenierna och det som hände assyrierna? När och varför började man högtidlighålla minnet av de assyriska offren den 24 april? Den empiriska undersökningens resultat relaterar jag till teorier om kollektivt minne och nationalistisk minnespolitik.

Det finns många metoder för att söka svar på dessa frågor, inte minst intervjuer med personer som var med. Jag har valt att detaljstudera Assyriska Riksförbundets medlemstidning *Hujådå* och vad som genom åren har skrivits i den om folkmordsfrågan.⁷

Våren 1978 utkom det första numret av vad som då hette Assyriska Föreningarnas Riksförbunds medlemstidning, som bar namnet *Hujådå*, vilket betyder ”Enhet” eller ”Union”. Man valde att ge tidningen detta namn, dels för att betona den assyriska nationella rörelsens grundläggande idé om att förena alla assyrier oberoende av kyrkotillhörighet, dels för att den assyriska nationalikonen Naum Faiq (1869–1930) i

-
6. Den främsta boken om Seyfo är David Gaunt, *Massacres, Resistance, Protectors. Muslim-Christian Relations in Eastern Anatolia During World War I* (Piscataway, New Jersey 2006).
  7. För transparensens skull vill jag meddela att jag en tid 2015–2016 var redaktör för *Hujådå*. Det har dock ringa betydelse i detta sammanhang eftersom min analys gäller tidigare årgångar av tidningen.

Tidskriften Hujådå började utges 1978.

början av 1920-talet hade varit chefredaktör för en tidning med samma namn i USA.

Hujådå var en månadstidning som under sitt första år utkom med åtta nummer. Efter det utkom den med 10, 11 eller 12 nummer per år. Till en början var tidningen fyrspråkig med material på assyriska, arabiska, turkiska och svenska. Senare tillkom också material på engelska så att tidningen blev femspråkig. År 2006 blev *Hujådå* också webbtidning och började utkomma på papper med färre nummer. År 2009 upphörde utgivningen av papperstidningen. Den återupptogs 2015 då *Hujådå* utkom med två nummer i pappersversion. Under 2016 och 2017 utkom den med fyra nummer för att sedan upphöra helt. Nu är den åter helt och hållet digital. År 2020 skedde en förändring i och med att tidningen upphörde att vara ARS:s medlemstidning; i stället är det ARS närstående Assyriska Medieinstitutet (AMI) utgivare. Samtidigt ändrade tidningen namn till det mer internationella *Huyada*.⁸

Inför en sådan analys måste två frågor besvaras: Varför Sverige? Och varför *Hujådå*? Som tidigare nämnts är Sverige ett land med en stor assyrisk folkgrupp. Den är dessutom välorganiserad och åtnjuter ett betydande ekonomiskt stöd från stat och kommun. Det här gör att assyrierna i Sverige i relation till assyrier i andra länder har betydande resurser vilket gett dem en stark ställning bland folkgruppen interna-

8. Om *Hujådå*'s historia, se Lundgren, *Assyrierna femtio år i Sverige*, s. 89–93.

tionellt. Assyrier över hela världen ser på tv-kanaler med säte i Södertälje. När Assyrian Confederation of Europe (ACE) bildades 2016 var det ARS som var pådrivande och ACE:s nuvarande ordförande är en svensk-assyrier.⁹

Varför då *Hujådå*? Under hela den perioden som jag är intresserad av var tidningen det i särklass viktigaste nyhetsmediet om och för Sveriges assyrier. Den utkom ofta, och varje nummer hade ett omfattande innehåll som speglade teman som var viktiga inom folkgruppen. Det utgavs andra assyriska tidningar och det har under många år funnits radioprogram på assyriska (först i Stockholms lokalradio, senare i Sveriges Radio), men *Hujådå* är utan tvivel den viktigaste källan till vad som pågått och vilka frågor som väckt uppmärksamhet och debatt inom den svensk-assyriska folkgruppen. För denna uppsats syfte har jag studerat alla nummer av *Hujådå* från den tid tidningen utkom på papper, det vill säga från 1978 till 2009.

Assyrisk minnespolitik

Vi har inte bara ett personligt minne som är viktigt för vår identitet, utan grupper av människor bär också på ett kollektivt minne. Termen kollektivt minne användes veterligen första gången 1902 av den österrikiske författaren Hugo von Hofmannsthal (1874–1929). Det var dock den franske sociologen Maurice Halbwachs (1877–1945) som gjorde termen bekant inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning. Det är alltid en individ som minns, men hen är alltid medlem av en grupp, betonar Halbwachs.¹⁰ Som medlem av en grupp, till exempel den assyriska folkgruppen i Sverige, minns man det förflutna utgående från gemensamma sociala ramverk (*cadres sociaux*). Halbwachs skiljer mellan historiskt och självbiografiskt minne.¹¹ Det självbiografiska minnet handlar om sådant som man själv varit med om: viktiga händelser i ens liv (som sitt bröllop eller barnens födelse), men också hur man själv upplevt världshändelser (många minns till exempel glasklart var de befann sig då de fick höra om terrorattackerna i USA den 11 september 2001).

9. Se Assyrian Confederation of Europe, <https://www.assyrianconfederation.eu> (hämtad 25.5.2022).

10. Maurice Halbwachs, *La mémoire collective*, Bibliothèque de Sociologie Contemporaine (Paris 1950), s. 1–34.

11. *Ibid.*, s. 35–40.

Historiskt minne handlar däremot om händelser som man inte själv har upplevt. Ännu för några decennier sedan fanns det assyrier, också i Sverige, som hade överlevt folk mordet och hade egna erfarenheter av det. I dag är det dock ingen assyrier som har det, men många har ändå en klar uppfattning om folk mordet genom att man har läst och hört om det samt deltagit i olika evenemang där man hedrat dess offer. Genom att många svensk-assyrier under en längre tid befunnit sig i en kontext där man talar om och uppmärksammar folk mordet på ett visst sätt har det skapats ett kollektivt minne av tragedin, vilket delas av många.

Den amerikanska litteraturvetaren Marianne Hirsch (1949–) har i anslutning till minnet av Förintelsen talat om *postmemory*, som beskriver den relation som den följande generationen har till ett personligt, kollektivt och kulturellt trauma som den föregående generationen upplevt. De överlevandes upplevelser har ofta förmedlats så starkt och emotionellt att många i följande generation verkar uppleva dessa minnen som sina egna.¹² För många assyrier är detta sant; de har internaliserat föräldrarnas upplevelser som dessutom förstärks av kollektiva ritualer, såsom att samlas till minneshögtider eller lägga ner blommor vid minnesmärken.

Den kontext i vilken man håller minnet av det assyriska folk mordet levande är dels de assyriska kyrkorna, dels ett nätverk av sekulära assyriska organisationer som kan sägas utgöra den assyriska nationella rörelsen. I Sverige representeras den främst av ARS med sina lokalföreningar och av andra närstående organisationer (som Assyriska Kvinnoförbundet och Assyriska Ungdomsförbundet). Minnet av folk mordet hålls med andra ord levande i en kontext där man stöder en specifik ideologi, assyrisk nationalism. Kollektiva identiteter, till exempel nationella identiteter, skapas i regel av ett gemensamt minne, närmare bestämt genom de berättelser man berättar om sitt förflutna. Detta är speciellt tydligt då nationella identiteter uppstår: ledande figurer inom den nationella rörelsen skapar ett narrativ om nationens förflutna, ett narrativ där i regel historiska bedrifter och traumatiska upplevelser spelar en central roll, allt i syfte att frammana en gemensam känsla av hur nationen enats för att kämpa för sin framtid. Detta kollektiva minne gör att medlemmarna av nationen har liknande referensramar

---

12. Marianne Hirsch, *The Generation of Postmemory. Writing and Visual Culture After the Holocaust* (New York 2012), s. 5.

och känner samhörighet med varandra och med tidigare generationer. Det kollektiva minnet föds inte spontant utan skapas av ideologer i vilkas intresse det ligger att människor ska ha en viss uppfattning om sin historia och identitet.

Den assyriska nationalismen uppstod under 1800-talet i Urmia i Persien. Protestantiska missionärer från USA hade en omfattande verksamhet i området där inte minst utbildningen var central. Den undervisning som gavs var ett liberalt, progressivt projekt: missionärerna ville sprida inte bara protestantisk tro utan också västerländska värderingar. Man betonade vikten av hygien och flit, underströk betydelsen av bildning och kunskap samt förmedlade de senaste vetenskapliga rönen.

Denna tid var i västerlandet också nationalismens tidevarv; enligt den brittiske författaren Walter Bagehot (1826–1877) karaktäriserades 1800-talet av nationsskapande (*nation-making*).¹³ Det ansågs självklart att den naturliga statsbildningen var nationalstaten. Dessa idéer förmedlades också till de kristna som flitigt tog del av den protestantiska missionens tjänster i Urmiregionen. Dessa kristnas identitet var diffus: man definierade sig i regel utgående från by, familj och klan och såg sig i ett större sammanhang i första hand som kristen.¹⁴ Arkeologiska upptäckter som vid denna tid gjordes i norra Mesopotamien hade övertygat brittiska arkeologer och upptäcktsresanden om att de lokala kristna var ättlingar till forntidens assyrier, vilkas storslagna kultur arkeologin nu lyfte fram i ljuset. Denna tanke slog rot bland lokala kristna och erbjöd en lösning på ett nytt problem: vad var det som förenade de kristna i den samfundsmässiga splittringen? Om en person är medlem av Österns kyrka och om dennes kusin har blivit katolik och medlem av den kaldeiska kyrkan, medan en annan kusin har påverkats av amerikanerna och blivit protestant – vad är det då som gör att de ändå hör ihop? Det är inte en gemensam samfundstillhörig-

-
13. Walter Bagehot, *Physics and Politics or Thoughts on the Application of the Principles of "Natural Selection" and "Inheritance" to Political Society* (New York 1948), s. 85–160.
14. Kyrkliga ledare inom den syrisk-ortodoxa kyrkan hade dock redan på medeltiden utvecklat en förståelse av sin egen kyrka som utgörande en slags etnicitet, dock inte nation. Bas ter Haar Romeny with Naures Atto, Jan J. van Ginkel, Mat Immerzeel & Bas Snelders, 'The formation of a communal identity among West Syrian Christians. Results and conclusions of the Leiden Project', Bas ter Haar Romeny (ed.), *Religious Origins of Nations? The Christian Communities of the Middle East* (Leiden & Boston 2010), s. 1–52.

het, utan måste vara något annat, det vill säga att de trots att de tillhör olika kyrkosamfund delar ett gemensamt ursprung. De tillhör samma folk. Och vilket är det? Jo, det assyriska folket. Det de har gemensamt är att de är ättlingar till forntidens assyrier.¹⁵

På detta sätt föddes den assyriska nationella rörelsen, som ARS i dag är en del av. Det förhärskande narrativet går i korthet ut på följande: i slutet av 1800-talet vaknade förfäderna till sin rätta identitet. I stället för att enbart betrakta sig som kristna bejakade de sin nationella identitet som assyrier. Som utgörande en nation har assyrierna, enligt den assyriska nationella rörelsen, rätt till nationellt självbestämmande i sitt historiska hemland. Denna process av nationsbildning kom dock av sig på grund av folkmordet 1915 och på grund av att vissa kyrkliga ledare, främst i den syrisk-ortodoxa kyrkan,¹⁶ motsatte sig den assyriska benämningen. Att vissa inom folkgruppen främst har en kristen identitet och motsätter sig tanken på en gemensam nationalitet har försvagat folkgruppens krav på nationellt självbestämmande.¹⁷

Enligt historikern John Hutchinson (1949–) och sociologen Anthony D. Smith (1939–2016) uppvisar en etnicitet sex olika egenskaper: 1) ett eget namn, 2) en myt om ett gemensamt ursprung, 3) gemensamma historiska minnen, 4) en gemensam kultur (religion, seder, språk), 5) ett band till ett hemland och 6) en känsla av solidaritet.¹⁸ Den assyriska rörelsens syn på assyrierna uppvisar alla dessa egenskaper. Eftersom den assyriska rörelsen uppstod under nationalismens glansdagar ser den assyrierna inte bara som en etnicitet utan också som en nation och drömmer om ett fritt Assyrien, en egen nationalstat i vad man betraktar som sitt hemland.¹⁹

Den tjeckiske historikern Miroslav Hroch (1932–) har delat in en nationell rörelses utveckling i tre faser. I fas A börjar en grupp

-
15. Den här processen beskrivs förtjänstfullt i Adam Becker, *Revival and Awakening. American Evangelical Missionaries in Iran and the Origins of Assyrian Nationalism* (Chicago & London 2015).
  16. Se Augin Kurt Haninke, *Patriark Shakers arvtagare. Om hur assyriska kyrkoledare har skadat sitt folks identitet* (Södertälje 2015).
  17. Se till exempel Afram Yakoub, *Vägen till Assyrien. En uppmaning till nationell förnyelse* (Södertälje 2020).
  18. John Hutchinson & Anthony D. Smith, 'Introduction', John Hutchinson & Anthony D. Smith (eds.), *Ethnicity* (Oxford & New York 1996), s. 6f.
  19. För en argumentation för att detta ska vara den assyriska rörelsens mål ännu i dag och för att det är realistiskt, se Yakoub, *Vägen till Assyrien*.

intellektuella visa intresse för nationens traditioner och kultur. I fas B uppstår en politisk rörelse som sprider idéerna bland nationens medlemmar, och i fas C har denna nationella rörelse lyckats skapa omfattande, dock inte total, uppslutning kring sitt program och sina mål.²⁰ Det är uppenbart att den assyriska nationella rörelsen aldrig nådde fram till fas C i denna utveckling. Den officiella förklaringen till detta är att folkmordet satte stopp för nationsbygget och att kyrkligt motstånd sedan dess försvårat arbetet med att förankra assyrisk nationalism inom folkgruppen.

Folkmordet 1915, Seyfo, spelar en central roll inom assyrisk nationalism. Genom att se det som drabbade medlemmarna av Österns kyrka i Hakkari och Urmia och det som drabbade de syrisk-ortodoxa i Tur Abdin som delar av samma folkmord understryker man den gemensamma identiteten hos dessa grupper helt i enlighet med den assyriska rörelsens tanke om etnisk samhörighet bortom den konfessionella splittringen. Efter folkmordet och första världskriget skedde en ovanlig och, skulle det visa sig, kortvarig samling runt en gemensam identitet i samband med lobbningen under fredskonferensen i Paris då olika ”assyro-kaldeiska” delegationer förgäves talade för upprättandet av en assyrisk stat i folkgruppens historiska hemland.²¹ Intressant är att en av de centrala figurerna i denna lobbning var den dåvarande syrisk-ortodoxa biskopen Afram Barsaum (1887–1957), som senare som patriark skulle bli en hård motståndare till den assyriska benämningen.²²

Trots svårigheter och motgångar lever den assyriska nationella rörelsen, och Seyfo har i den blivit ett starkt kollektivt minne som upprätthålls genom muntliga berättelser. Även om bokutgivningen om Seyfo inte är överväldigande (varken på svenska eller andra språk) finns det numera ändå en del historiska framställningar och personliga skild-

20. Miroslav Hroch, *Social Preconditions of National Revival in Europe. A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*, translated by Ben Fowkes (Cambridge 1985), s. 22–24.

21. Claire Weibel Yacoub, *Le rêve brisé des Assyro-Chaldéens. L'introuvable autonomie* (Paris 2011); Abraham K. Yoosuf, *Assyria and the Paris Peace Conference*, edited by Tomas Beth-Avdalla (Mölnadal 2017); Svante Lundgren, 'The failure of the Assyrian lobbies at the Paris Peace Conference in 1919', *Chronos. Revue d'Histoire de l'Université de Balamand* 41 (2020), s. 63–73.

22. Haninke, *Patriark Shakers arvtagare*, s. 107–158.

ringar av enskilda livsöden.²³ Inför hundraårsminnet 2015 publicerade ARS:s medlemstidning *Hujådå* (nu som webbtidning) en lång rad vittnesbörd av svensk-assyrier som berättade om vad som hänt deras förfäder 1915. Det kollektiva minnet upprätthålls också genom speciella minnesceremonier, numera ofta stora samlingar den 24 april, och genom det som den franske historikern Pierre Nora (1931–) har kallat minnesplatser (*lieux de mémoire*).²⁴ Assyrier (och syrianer) i Sverige har under de senaste decennierna arbetat för att det ska resas minnesmärken till Seyfos offer. Sådana har också rests på privat (oftast kyrklig) mark, medan frågan om huruvida kommunal mark ska kunna användas till detta har varit omtvistad.²⁵

Ringa intresse 1978–1989

Från det att *Hujådå* började utkomma på våren 1978 tog det länge innan folkmordsfrågan dök upp. Man rapporterade om hur assyrierna var politiskt aktiva, men till skillnad från i dag fanns ett erkännande av Seyfo inte på den politiska agendan. Det sägs att omkring 800 assyrier deltog i 1 majtåget i Stockholm 1978 med slagord som ”Stöd assyriernas strävanden för medborgerliga rättigheter i Mellersta Östern” och ”Assyrierna kräver politisk asyl”.²⁶

Under lång tid går detta mönster igen. Assyriernas krav gäller mänskliga rättigheter för dem i hemlandet och asyl i Sverige. När händelserna under folkmordet första gången dyker upp sker det på ett intressant sätt. I slutet av 1978 besökte den turkiske premiärministern Bülent Ecevit Sverige. I samband med besöket skrev ARS (som då hette Assyriska föreningarnas riksförbund i Sverige) ett öppet brev till premiärministern där de framför allt klagade på den diskriminering och förföljelse som assyrierna i Turkiet blivit offer för. De gav också exempel på liknande behandling från historien och skrev bland annat så här:

-
23. Exempel på det första är Svante Lundgren, *Hundra år av tveksamhet. Osmanska folkmordet på kristna och Sveriges reaktion* (Södertälje 2005) och David Gaunt, *Seyfo – Folkmordet på assyrierna. När – Var – Hur* (Stockholm 2011) och på det senare Anna Melle, *Från Eufrat till Sverige. En hundraårig armenisk/assyrisk kvinnas livsöde* (Jönköping 2017) och Behcet Barsom, *Säld för en höna. En vittnesberättelse av och om Hana* (Södertälje 2015).
  24. Mellan 1984 och 1992 redigerade Pierre Nora tre volymer med titeln *Les Lieux de mémoire* (Paris 1984, 1986, 1992).
  25. Det finns Seyfomonument på kommunal mark i Örebro och i Norrköping, medan förslag om sådana stött på patrull i Södertälje och Botkyrka.
  26. *Hujådå* 2/1978.

Under första världskriget mellan 1914–18 har de fascistiska regimerna som då styrde Turkiet tillämpat en minoritetspolitik som i högsta grad drabbade assyrierna. Massakerna [sic] började 1916 och fortsatte fram till 1918. En halv miljon assyrier utrotades.²⁷

Det anmärkningsvärda med detta uttalande är inte att det innehåller sakfel.²⁸ Det uppseendeväckande är det som inte står här. Varken ordet ”folkmord” eller Seyfo nämns. Att man felaktigt hävdar att massakrerna började 1916 är remarkabelt med tanke på hur centralt året 1915 som ”svärdets år” senare blivit.²⁹

Det här uttalandet visar hur perifer hela folkmordsfrågan var vid denna tid. Det som hänt under första världskriget var bara en del av en lång historia av förföljelse och övergrepp. Även om dödssiffran var extremt hög hade dessa händelser ännu inte blivit något som definierade folkgruppens historia, som hade ett eget namn och där ett erkännande av händelserna var ett centralt politiskt krav.

Ett annat intressant uttalande ger Gabriel Afram, riksförbundets ordförande, med anledning av den amerikanska tv-serien *Holocaust*, som i slutet av 1970-talet väckte stor uppmärksamhet. I dag skulle en kommentar till Förintelsen vara att den inte är det enda folkmordet, också assyrierna har blivit offer för ett folkmord. Afram tar däremot över huvud taget inte upp historiska händelser utan ser paralleller i nutid: ”För oss assyrier är ’Förintelsen’ en daglig upplevelse i de länder varifrån vi kommer”.³⁰

Första gången ”svärdets år” nämndes i *Hujådå* stod det intressant nog inte för 1915 utan för 1914. Det var Augin Kurt, en av de kunnigaste assyriska intellektuella i Sverige, som 1982 skrev om händelserna under första världskriget.³¹ Att han talade om att en halv miljon assyrier dödade och att det var 1914 som var ”svärdets år” visar att kunskapen om

---

27. *Hujådå* 10, de facto 2/1979.

28. Antalet offer är överdrivet (det korrekta är cirka 300 000) och massakrerna började redan 1914. Att överdriva antalet offer har varit vanligt. Vid en demonstration 1979 bars en stor banderoll med texten: ”Redan före Hitlers dödsläger mördades en miljon assyrier i Turkiet” (*Hujådå* 14, de facto nr 6/1979). Demonstrationen riktades inte mot Turkiet och dess förnekande, utan handlade om utvisningsshotade assyrier i Nederländerna.

29. Att 1915 inte alls hade den betydelse som det har i dag visar ett reportage från firandet av de assyriska martyrernas dag 1981 där man talar om massakrerna 1914 och 1933. *Hujådå* 9/1981. Åter lyser alltså 1915 med sin frånvaro.

30. *Hujådå* 4/1979.

31. *Ibid.* 11/1982.

dessa händelser då fortfarande var begränsad. Övergreppen mot assyrierna började hösten 1914, men de kulminerade året därpå. Kurt skrev också felaktigt att armenierna ”hade gjort uppror för självständighet”, vilket satte i gång massakrerna mot dem, och att ”sultanen tog tillfället i akt och ville röja även de assyriska kristna ur vägen”.³² Det finns skäl att komma ihåg att forskningen om dessa händelser ännu i början av 1980-talet inte var särskilt omfattande. Därför uppstod felaktigheterna här: sultanen var över huvud taget ingen central aktör i folkmordet och att armenierna skulle ha gjort uppror är ett påstående som folkmordsförnekarna framför för att ursäkta övergreppen och det saknar grund.

Ordet ”folkmord” dyker första gången upp 1985. I en artikel av Semun Tasci och Josef Tuncay om de assyriska martyrernas minnesdag hävdas att två miljoner armenier och en miljon assyrier massakrerades i detta folkmord (bägge siffrorna är överdrivna).³³ Själva ordet hade gjort entré, men hade ännu inte den verkan som det skulle få senare. Man såg fortfarande inte detta i ett folkrättsligt perspektiv och gjorde heller inte erkännandet av folkmordet till ett politiskt krav.

Den första längre artikeln om händelserna under första världskriget ingick i nummer 3 av *Hujådå* 1986. Rubriken var ”Assyrierna och första världskriget” – en översättning ur en rysk-assyrisk bok. Artikeln handlar enbart om det som hände östassyrierna i Hakkari och Urmia; inget nämns om de syrisk-ortodoxas öde i Tur Abdin. Händelserna sätts inte in i något större sammanhang och varken ordet ”folkmord” eller Seyfo förekommer i texten.³⁴

I det första numret 1987 dök folkmordsfrågan upp i den turkiskspråkiga delen av *Hujådå* i en artikel om Joseph Yakoubs då nyligen utgivna bok *The Assyrian Question*. I boken skriver Yacoub om ”The Assyrian Genocide” och det turkiska ordet för ”folkmord”, *soykırım*, förekommer i artikeln. I rubriken kallas händelserna däremot för *toplukıymı*, ”massakrer”, vilket ordagrant betyder ”masslakt”.³⁵

32. Ibid. 11/1982.

33. Ibid. 9/1985. I en artikel i *Hujådå* 10/1986 har man kommit närmare sanningen när det talas om massaker av en och en halv miljon armenier och en halv miljon assyrier. Något år senare publicerar man en artikel översatt från tyska där det sägs att det fanns en halv miljon assyrier 1914 (*Hujådå* 1/1988). Man har med andra ord tidigare angett dödssiffror som till och med är högre än vad man nu anger som det totala antalet assyrier.

34. *Hujådå* 3/1986.

35. Ibid. 1/1987.

Vad ordet "folk mord" betydde för många assyrier vid denna tid framgår av en artikel som ursprungligen ingick i tidningen *Mitt i Botkyrka/Salem*. Den handlar om den assyriska konstnären Hanna Al-Haek som i Botkyrka konsthall ställde ut den stora målningen "Martyrernas minne". De martyrer som det här handlar om är dock inte från 1915, utan från Simelemassakern 1933. Konstnären själv säger att han som barn ofta hörde berättas "om detta folk mord".³⁶

Det här mönstret fortsatte. "Folk mord" kunde syfta på olika händelser i assyriernas historia eller så användes det ganska allmänt och svepande, som när man skrev att första världskriget för "den kristna befolkningen i osmanska riket" blev "en katastrof med folk mord och fördrivning".³⁷

Sammanfattningsvis kan man säga att folk mordsfrågan inte spelade någon central roll i *Hujåda* fram till en bit in på 1990-talet. Inte en enda gång framfördes något politiskt krav på att Turkiet eller Sverige skulle erkänna händelserna. Man talade visserligen om "svärdets år", men ordet Seyfo, som senare skulle bli så betydelsebärande, användes aldrig på svenska. Med något undantag talade man inte heller om händelserna under första världskriget som "folk mord" utan använde termen "massaker". Den som gjorde så i dag skulle snabbt anklagas för att förminska ohyggligheterna och för att vara folk mordsförnekare. Året 1915 hade med andra ord inte fått den symboliska betydelse som det senare kom att få. År 1985 uppmärksammade man att det hade gått fyrtio år sedan andra världskrigets slut, men inte att det hade gått sjuttio sedan folk mordet i det osmanska riket. De assyriska föreningarna firade egna märkesdagar, som assyriskt nyår den 1 april och de assyriska martyrernas dag den 7 augusti samt svenska dagar som den 1 maj och internationella kvinnodagen den 8 mars. Den 24 april hade ingen som helst betydelse.

Vändningen 1990 framåt

Under 1990-talet skedde gradvis en vändning. Tragedin under första världskriget började så småningom entydigt betecknas som ett folk mord. Orsaken till detta är framför allt att den tyska författaren Gabriele Yonan 1989 utgav boken *Ein vergessener Holocaust. Die Vernichtung*

36. Ibid. 3/1987.

37. Ibid. 1/1988.

der christlichen Assyrer in der Türkei.³⁸ Hujådå meddelade i en notis att boken utkommit och att den handlade om ”folkmassakern som utfördes mot assyriska folket i Turkiet”.³⁹ Man kallade med andra ord inte händelserna för ”folkmord”, vilket i och för sig Yonan inte heller gjorde i sin titel. Men inte minst i Tyskland är Holocaust en lika stark term som ”folkmord”. När boken recenserades i *Hujådå* av Birgitta Wadström hade recensionen rubriken ”Det glömda folkmordet”.⁴⁰ I och med det klarlades terminologin: det som hände under första världskriget var inte bara massakrer, det var ett folkmord. I recensionen har till slut ”svärdets år” entydigt daterats till 1915.

Det tog dock en tid innan detta slagit igenom fullt ut. I början av 1990 publicerade *Hujådå* en översättning av bokens två förord. I ingressen till artikeln presenteras boken och dess författare. Det anmärkningsvärda är hur man uttrycker sig: ”Det är författarinnans avsikt att fästa uppmärksamhet på detta brott mot mänskligheten som till skillnad från det samtida folkmordet på armenierna nästan helt fallit i glömska”.⁴¹ Utan att antagligen dess mer reflektera över de olika folkrättsliga aspekterna kallar man alltså här det som hände assyrierna ett ”brott mot mänskligheten” och det som hände armenierna ett ”folkmord”.

På samma sätt görs skillnad mellan assyriernas och armeniernas öde i en längre artikel av Abdulmesih Brahim från Tyskland i samma nummer. Efter att ha konstaterat att assyrierna under första världskriget förlorade ”över hälften av sin en miljon stora befolkning” fortsätter författaren med att säga att denna ”massaker överskuggas emellertid nu liksom tidigare av 1900-talets första folkmor [sic] det på armenierna”.⁴²

38. ARS utgav femton år senare boken i svensk översättning: Gabriele Yonan, *Den glömda förintelsen av assyrierna i Turkiet*, översättning av Stefan Lindgren (Södertälje 2004).

39. *Hujådå* 9/1989.

40. *Ibid.* 11/1989.

41. *Ibid.* 2/1990. Exakt samma formulering återkom när olika delar av boken publicerades i svensk översättning i senare nummer (4/1990–2/1991). I nummer 2/1991 meddelades att man härmed tänkte sluta att publicera boken i serieform, eftersom hela boken ”inom kort” skulle utges i bokform. Det dröjde dock tretton år innan så skedde.

42. *Ibid.* 2/1990. Så sent som 1996 skrev Sabri Atman, som senare grundade Seyfo Center och blev folkmordsaktivist på heltid, om det som hände under ”svärdets år” (som han daterade till 1914) som en ”massaker” i vilken ”över hundra tusen personer mördades”. Sabri Atman, *Assyrier – Syrianer* (Göteborg 1996), s. 59.

I följande nummer var man dock tydligare. I en artikel av Schlemon Yonan från Tyskland (dåvarande make till Gabriele Yonan) citeras definitionen av folkmord ur FN:s folkmordskonvention och följande slutsats dras: ”Den kristna assyriska minoriteten som fram till första världskriget levde på det Osmanska rikets område och i delar av Persien blev enligt dessa kriterier offer för ett folkmord.” Efter att ha återgett en rad ögonvittnesskildringar från folkmordet avslutas artikeln med en retorisk fråga: ”Vilka ytterligare bevis behövs för att slå fast att det, i detta århundrade, har begåtts ett folkmord på de kristna assyrierna?”⁴³

Att Gabriele Yonans bok gjorde avtryck framgår av en ledare skriven av Maravgi Ciftcioglu (i dag Staifo), ARS:s ordförande. Med hänvisning till Yonans bok beskriver han ingående grymheterna, talar om ”svärdets år” och kallar händelserna ”folkmord”.⁴⁴ Att forskningens resultat började få fäste framgår också av att den första med forskningen överensstämmande uppskattningen av antalet assyriska offer för folkmordet dök upp 1994.⁴⁵ Följande år hävdas dock på ledarplats att en ”halv miljon assyrier utplånades” 1915,⁴⁶ något som återkom i ett officiellt brev från flera assyriska organisationer, däribland ARS, till ordföranden för fransk-armeniska vänskapsgruppen i den franska nationalförsamlingen i maj 1998.⁴⁷ I ett öppet brev till den turkiska ambassadören talar Svenska Kommittén för Assyrier (SKA) om att ”nästan en halv miljon assyrier mejades brutalt ner”.⁴⁸ Att så olika siffror angavs visar att någon samsyn om den historiska sanningen inte ännu hade etablerats. Olika assyriska organisationer gav kraftigt divergerande besked om detta. Ofta hette det att två tredjedelar eller tre fjärdedelar av alla assyrier hade dödats i folkmordet. Assyriska Distriktet i Stor-Stockholm hävdade som många andra att omkring en halv miljon dödats, men nu hette det att detta var en tredjedel av alla assyrier.⁴⁹

43. *Hujûdâ* 3/1990.

44. *Ibid.* 9/1990.

45. *Ibid.* 4/1994. Här sägs att ”cirka 250 000 assyrier mördades”. Forskningens uppskattning är 250 000–300 000.

46. *Ibid.* 7/1995.

47. *Ibid.* 7/1998.

48. *Ibid.* 7/1995. Den högra handen visste här inte riktigt vad den vänstra gjorde. Riksdagsledamoten Margareta Viklund (kd) var vid denna tid ordförande för SKA. I oktober 1999 lämnade hon tillsammans med Catharina Elmsäter-Svärd (m) in en riksdagsmotion där de hävdade att ”ca en miljon assyrier” dödades i folkmordet. *Hujûdâ* 1/2000.

49. *Ibid.* 9/1998.

Folkmordsfrågan var trots allt vid denna tid inte särskilt framträdande i *Hujådå*. Tidskriftens innehåll dominerades av dagsaktuella händelser i Mellanöstern (konflikter i Irak och övergrepp på assyrier i Turkiet) och av verksamheten i landets assyriska föreningar (årsmöten, läger, fester, idrottsturneringar).

Under 1995 publicerades dock en text som på många sätt förebådade det som skulle bli den förhärskande Seyfoberättelsen. Det var ett uttalande av den assyriska föreningen i Gütersloh i Tyskland. Rubriken var ”Vi anklagar Turkiet för folkmord” och världssamfundet uppmanades att fördöma det turkiska folkmordet på armenier och assyrier. Här gjordes för första gången i *Hujådå* – om än i en text importerad från Tyskland – Seyfo till en dagsaktuell fråga med krav på ett fördömande av Turkiet. För första gången dök också den 24 april upp; utlåtandet inleddes med följande mening: ”I år är det åttio år sedan massakern på armenier och assyrier började i Turkiet (24 april 1915).”⁵⁰ Det är intressant att kopplandet av Seyfo till den 24 april skedde i Tyskland innan det skedde i Sverige. Antagligen beror det på att antalet armenier vid denna tid var mycket större i Tyskland. Också i Sverige uppmärksammades det att det hade gått åttio år sedan folkmordet, genom en demonstration vid turkiska ambassaden som arrangerades av SKA. Den hölls dock den 10 juni.⁵¹

I dag är en central del av assyriernas Seyfoarbete att verka för att få olika politiska församlingar att officiellt erkänna folkmordet. Första gången detta över huvud taget nämndes i *Hujådå* var 1998 i en artikel om ett möte som hållits i Tyskland mellan representanter för det assyriska partiet ADO (Assyriska Demokratiska Organisationen) och representanter för Armeniens regering. Mötet sades ha varit det första i sitt slag och bland annat kom man överens om att satsa på folkmordsforskning och att arbeta för ett världsomspännande erkännande av folkmordet.⁵²

Frågan dök upp igen i en artikel av Pierre Schori, ledande socialdemokratisk politiker och diplomat. Han redogjorde för de diskussioner han fört vid ett besök hos assyriska föreningen i Södertälje och skrev bland annat följande:

---

50. Ibid. 6/1995.

51. Ibid. 6/1995.

52. Ibid. 6/1998.

En fråga av stor betydelse för assyrier/syrianer är den om erkännandet av den massaker av framför allt hundratusentals armenier men också tiotusentals assyrier/syrianer som år 1915 ägde rum i Turkiet. På mötet i Assyriska Kulturhuset i Södertälje togs frågan upp om inte Sverige borde uppmärksamma denna tragiska händelse på samma sätt som Förintelsen uppmärksammats.⁵³

Det intressanta här är inte bara att Schori förminskade händelserna 1915, utan att han själv talade om ett ”erkännande” av dessa händelser, medan de närvarande assyrierna ville ha mer ”uppmärksamhet” för dem. Kravet på ett officiellt erkännande av folkmordet från den svenska riksdagen skulle dock snart bli en viktig fråga. När representanter för fyra assyriska organisationer den 10 februari 1999 höll ett möte i riksdagen med representanter för utrikesutskottet och utrikesdepartementet var ett av de framförda önskemålen att ”Sverige ska inom FN och EU arbeta för ett erkännande av folkmordet på assyrierna i Turkiet under åren 1915–1918”.⁵⁴

I slutet av 1990-talet användes ordet Seyfo första gången i en svensk text. Det skedde i en insändare av Konstantin Shabo. Termen som användes var *Shato du-Sayfo*, ”svärdets år”.⁵⁵ Tidigare hade det svenska begreppet ”svärdets år” använts, men aldrig det assyriska i en svensk text. Till den 1 maj 1999 publicerade ADO:s svenska sektion ett upprop om folkmordet där det bland annat hette så här: ”Folkmordet 1915, som vi kallar ’Seyfo’, satte sina spår i det assyriska/syrianska folkets själ.”⁵⁶ För första gången framkom här två tendenser i *Hujådå* som sedan snabbt slog igenom: trots att folkmordsperioden sträckte sig över flera år talade man om ”folkmordet 1915”,⁵⁷ och det assyriska Seyfo blev gängse som term i svenskan.

Även en annan text förebådade den kommande utvecklingen. Ilhan Debasso, då ordförande för Assyriska Ungdomsförbundet och i dag Europaparlamentariker, skrev att det ”assyriska folkets moderna historia handlar i stora avseende [sic] om folkmordet 1914–18”.⁵⁸ Så tydligt hade Seyfo aldrig tidigare framställts som en definierande händelse

---

53. Ibid. 9/1998.

54. Ibid. 3/1999.

55. Ibid. 9/1998.

56. Ibid. 6/1999.

57. Detta är halvofficiellt i Sverige eftersom termen användes i riksdagens erkännande 2010. Det finns också en hemsida med det namnet: www.folkmordet1915.se (hämtad 25.5.2022).

58. *Hujådå* 9/1998.

för modern assyrisk historia. År 2000 satsade AUF stort på ett projekt för att fördjupa kunskapen om folkmordet, vilket var ett tecken både på att frågan fick större betydelse och att man hanterade den på ett professionellt sätt. Nu formulerades också frågan om hur man skulle arbeta för att få ett erkännande av folkmordet.⁵⁹

I april 2000 ordnades en konferens om folkmordet i ABF-huset i Stockholm. Detta var sannolikt den första konferensen i sitt slag, där forskare från olika universitet medverkade. Konferensen var också unik genom att dess fokus låg på vad som hände alla kristna grupper under folkmordet: armenier, assyrier och greker. Arrangör var organisationen Assyriska-Chaldeiska-Syrianska Unionen (ACSU).⁶⁰

Att folkmordsfrågan verkligen lyfte vid denna tid berodde också på utomstående faktorer. En gymnasielärare i Södertälje, Jonas Linderholm, publicerade en uppsats där han hävdade att endast 55 000 assyrier hade dött under första världskriget och att de flesta av dem inte hade mördats utan dukat under av krigets umbäranden. Detta provocerade naturligtvis assyrierna och skapade ett större intresse för denna fråga. Bland annat skrev de ett brev till Täljegymnasiet och krävde att skolledningen skulle ta avstånd från Linderholms uttalanden. Saken anmäldes också till Diskrimineringsombudsmannen eftersom man menade att detta var ”hets mot folkgrupp”. Linderholm återigen polisanmälde de fyra assyriska organisationer som agerade mot honom.⁶¹

En annan händelse ökade ytterligare intresset för folkmordet. År 2000 ställdes den syrisk-ortodoxe prästen Yusuf Akbulut i Diyarbakir, Turkiet, inför rätta för sina uttalanden om folkmordet. Detta ledde till stor aktivitet bland Sveriges assyrier. I riksdagen ställdes spörsmål om detta, flera svensk-assyrier och svenska politiker (bland andra Jonas Sjöstedt) reste till Turkiet för att närvara vid rättegången. Ett upprop för prästen undertecknades av 65 riksdagsledamöter, och i december 2000 ordnades en demonstration till stöd för Akbulut på Sergels torg.⁶²

---

59. Ibid. 2/2000; 12/2000.

60. Ibid. 5/2000.

61. Ibid. 1/1999. ”Det är en skam för det svenska samhället och för Södertälje kommun att Linderholm fortfarande är verksam på ett svenskt läroverk” (2/2000). I samma nummer jämförs Linderholm med Förintelseförnekare som Robert Faurisson, David Irving och Ahmed Rami.

62. Ibid. 2/2001; 4/2001; 5/2001. Akbulut friades av domstolen i april 2001.

Det var från och med denna tid som folkmordet blev en viktig fråga för assyrierna, och den fick alltmer plats i *Hujådå*. Motioner om ett erkännande av folkmordet lades fram i riksdagen. Snart etablerades ett samarbete med Armeniska riksförbundet och den pontisk-grekiska föreningen i Stockholm, vilket ledde till riksdagens historiska erkännande av "folkmordet på armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker" våren 2010.⁶³ Också forskningen och bokutgivningen om Seyfo tog stora steg framåt. År 2001 publicerade *Hujådå* den första artikeln av David Gaunt, professor i historia vid Södertörns högskola. Han skulle fem år senare ge ut den bok som ännu är det främsta referensverket när det gäller Seyfo.⁶⁴ Man kan säga att man nu hade nått fram till ett etablerat narrativ om Seyfo som än i dag är förhärskande och som spelar en central roll som identitetsbärande kollektivminne.⁶⁵ Utvecklingen under de första åren på det nya århundradet var så snabb att en skribent talade om den "senaste tidens massiva fokusering på seyfo".⁶⁶ En annan konstaterade med rätta att assyrierna hade börjat driva frågan allt skickligare "med fler och fler böcker i ämnet, konferenser och kontakter med icke-assyriska forskare".⁶⁷

Vilken dag?

I och med att Seyfo blev en del av den stora berättelsen om assyrierernas moderna historia och ett erkännande av folkmordet ett centralt politiskt krav återstod frågan om det finns en särskild dag för att markera minnet av tragedin. År 1970 beslöt Assyrian Universal Alliance att högtidlighålla den 7 augusti som de assyriska martyrernas dag. Den 7 augusti har emellertid ingen koppling till Seyfo utan är dagen för Simelemassakern i Irak 1933. Också i Sverige högtidlighöll många assyriska föreningar de assyriska martyrernas dag. Fokus låg på händelserna 1933, men också andra perioder av martyrskap, däribland under första världskriget, uppmärksammades.

63. För en analys av den processen, se Lundgren, *Hundra år av tveksamhet*, s. 9–35.

64. Gaunt, *Massacres, Resistance, Protectors*.

65. Zeki Yalcin, 'Folkmord och identitet – Assyrier/syrianer och folkmordet under första världskriget', Göran Gunner & Sven Halvardson (red.), *Jag behöver rötter och vingar. Om assyrisk/syriansk identitet i Sverige* (Skellefteå 2005), s. 76–143. Se särskilt s. 117–126.

66. *Hujådå* 10/2001.

67. Afram Baryakoub i en årskrönika i Assyrien Kulturcenters verksamhetsrapport för 2005, s. 8.

I den artikel som tidigare nämnts, i vilken Ilhan Debasso lyfter upp betydelsen av folkmordet, riktar han också skarp kritik mot kyrkyledarna, med undantag för den östassyrisk kyrkans patriark Mar Shimoun, för deras undfallenhet och passivitet. För att åtminstone i viss mån gottgöra detta kräver författaren att kyrkan ”utser en officiell dag för att minnas offren”.⁶⁸ Det dröjde dock sjutton år innan Debasso blev bönhörd. År 2015 beslutade nämligen den syrisk-ortodoxa kyrkan att börja hålla en minnesdag för folkmordets offer den 15 juni. Beslutet fördömdes av de flesta assyriska organisationer, däribland ARS. Man hävdade att det redan fanns en sådan dag, nämligen den 24 april.

I ett annat nummer från 1998 tas frågan upp igen. Den ryske professorn Konstantin Matveev föreslår i en engelskspråkig artikel om folkmordet att den 16 oktober ska bli en allmän assyrisk sorgedag.⁶⁹ Varför dessa dagar? Den 16 oktober 1914 inleddes den osmanska arméns attacker på assyriska byar i Hakkaribergen.⁷⁰ Den 15 juni valdes antagligen för att det var i juni 1915 som massakrerna på syrisk-ortodoxa i Diyarbakirprovinsen inleddes.

De här förslagen har inte vunnit allmän acceptans och i stället har den assyriska rörelsen föredragit den 24 april. Första gången den dagen kopplades till det assyriska folkmordet i *Hujådå* var våren 2002. Det skedde på ungdomssidorna i en artikel som innehöll en del märkligheter. Artikeln börjar med följande mening: ”Den 24 april 1914 togs beslutet som öppnade avgrunden för det assyriska folket.” Skribenten tar fel både på året och på innehållet. Den 24 april uppmärksammas av armenier eftersom ledande armeniska intellektuella i Konstantinopel greps på detta datum år 1915. Det handlar alltså inte om att något beslut om att utrota rikets kristna skulle ha fattats den dagen – eller året innan. Artikeln kulminerar i följande uttalande: ”Vårt budskap denna vecka är att den 24 april uppmärksammas i Sverige och Övriga Europa som den dag då man bestämde sig för att utrota de kristna i Turkiet.”⁷¹ Samma missuppfattning gällande dagens betydelse finns i ett uttalande av ”Sayfo Committee of GFA”⁷² som publicerades i samma

---

68. *Hujådå* 9/1998.

69. *Ibid.* 10/1998.

70. Åtminstone menar Matveev det. Kronologin är en aning osäker här, men i oktober 1914 var det.

71. *Hujådå* 5/2002.

72. GFA är ett assyriskt politiskt parti.

nummer. Assyriska Ungdomsförbundet skrev ett pressmeddelande – innehållande samma felaktigheter som i tidningsartikeln – om att den 24 april skulle bli en ”assyrisk helgdag”.⁷³ Trots att man hade helt fel i sina motiveringar lanserade man alltså den 24 april som en minnesdag också för det assyriska folkmordet.

Förslaget började förverkligas redan innan det framfördes. I Wien hölls en minneshögtid för offren för Seyfo den 24 april 2002.⁷⁴ Men det gick många år, och i varje fall i *Hujådå* syntes inga tecken på att assyriska organisationer i Sverige skulle ha ordnat evenemang på denna dag. Tvärtom var det fortfarande den 7 augusti (eller någon dag nära detta datum) som var dagen då de assyriska martyrerna uppmärksammades.⁷⁵

År 2008 dök så den 24 april upp igen, denna gång för att stanna. I en ledare undertecknad ”Förbundsstyrelsen” hette det att denna dag ”kommit att symbolisera folkmordets dag”. Vidare upprepades det felaktiga påståendet att det var den dagen beslutet fattades ”om att folkmordet skulle utföras”. Det intressanta är slutsatsen att detta ”föranleder att ARS årligen uppmärksammar dagen. I år var det inget undantag, tvärtom har folkmordet aktualiserats och debatterats flitigt så här kort in på året”.⁷⁶ Man approprierade med andra ord den armeniska dagen, och eftersom datumet saknar koppling till den egna historien spred man den felaktiga uppfattningen om att ett avgörande beslut om att genomföra folkmordet skulle ha fattats den dagen – vilket år detta skedde råder det oklarhet om.⁷⁷

År 2008 skrev *Hujådå* första gången om en gemensam manifestation mellan armenier, assyrier och pontiska greker på Mynttorget

73. *Hujådå* 6–7/2002.

74. *Ibid.* 8/2002. Liknande evenemang i Wien hölls också åren därpå, men inte nödvändigtvis den 24 april. År 2007 hölls det den 16 juni (9/2007).

75. *Ibid.* 9/2006; 9/2007.

76. *Ibid.* 5/2008.

77. Det är inte klarlagt exakt när den inre ringen inom det styrande ungturkiska partiet fattade beslutet om att förinta den armeniska befolkningen. Taner Akçam tror att det skedde någon gång i mars 1915. Se Taner Akçam, *A Shameful Act. The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsibility*, translated by Paul Bessemer (London 2007), s. 162. Morris och Ze'evi menar att en plan att förinta armenierna var klar redan i början av 1915. Benny Morris & Dror Ze'evi, *The Thirty-Year Genocide. Turkey's Destruction of Its Christian Minorities, 1894–1924* (Cambridge, Massachusetts & London 2019), s. 248.

i Stockholm den 24 april.⁷⁸ Högst troligt var det första gången en sådan ordnades. Det skulle bli en tradition (men i regel på Sergels torg), som så småningom bröts, närmast på grund av splittringen bland assyrierna. Inom Armeniska riksförbundet blev man till slut inte klok på vilken fraktion bland assyrierna som man skulle ordna manifestationen med.

När förbundsstyrelsen i en ledare såg tillbaka på år 2008 hette det att den 24 april ”har kommit att bli ett stående inslag i ARS verksamheter”⁷⁹ Det här innebar inte att man upphörde att högtidlighålla de assyriska martyrernas dag i augusti. Den dagen är snarare en intern händelse då man hedrar sina martyrer i föreningarna. Den 24 april vänder man sig utåt: ordnar manifestationer, skriver debattartiklar, gör utspel.

Ett narrativ växer fram och etableras

Av denna undersökning av hur det assyriska folkmordet speglats i *Hujådå* kan man dra tre slutsatser.

1. Folkmordet var under lång tid ingen viktig fråga. Det tydligaste uttrycket för det var att man inte skrev särskilt mycket om ämnet. När man gjorde det skedde det rent historiskt: det här är en del av det vi gått igenom. Man lyfte inte frågan på ett politiskt plan. När man förde fram politiska krav gentemot Turkiet handlade det om hur man hade behandlat assyrierna i nutid, inte om att erkänna historiska oförrätter.

Det här förändrades successivt. Folkmordet blev en viktigare fråga på 1990-talet, och efter millennieskiftet ökade intresset ytterligare. Frågan är varför folkmordet blev ett viktigt ämne just vid denna tid. En naturlig förklaring är att det allmänna intresset för folkmord ökade i samhället. Under 1990-talet upplevde världen folkmord i Rwanda och i det forna Jugoslavien. Inte minst de blodiga händelserna i Bosnien skapade stort intresse i Europa för olika former av massivt våld. Insikten om att massmord och massakrer fortfarande förekom, trots att man svurit vid stridsropet ”Aldrig mer”, väckte intresse för frågor om mänsklig ondska och samhällseliga processer som leder till folkmord.

---

78. *Hujådå* 6/2008.

79. *Ibid.* 1/2009.

I Sverige märktes det ökade intresset tydligt. I juni 1997 initierade statsminister Göran Persson en informationsinsats om Förintelsen som ledde till att boken *Om detta må ni berätta. En bok om Förintelsen i Europa 1933–1945* (1998), av Stéphane Bruchfeld och Paul A. Levine, delades ut gratis till grundskoleelever. I januari 2000 stod Persson värd för en internationell konferens om Förintelsen i Stockholm, och följande år beslutade riksdagen att inrätta den statliga myndigheten Forum för levande historia som ”har till uppgift att vara ett nationellt forum som ska främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen”.⁸⁰ I ett sådant samhällsklimat är det ingen överraskning att assyriernas intresse för sitt folk-mord ökade så starkt.

2. Kunskapen om folkmordet var länge begränsad. Det är ingen överraskning. Det fanns helt enkelt ingen seriös forskning att förhålla sig till. De uppfattningar man framförde byggde i hög grad på anekdotisk kunskap och på sådant man hört från äldre generationer.

Den bristande kunskapen ledde till att man kunde framföra uppfattningar som i dag inte bara måste ses som felaktiga utan också kontroversiella. Det mest intressanta är att man tidvis talade om ”massakrer” på assyrier som kommit i skymundan för ”folkmordet” på armenier.

Så småningom kom forskningen till hjälp. Gabriele Yonans och inte minst David Gaunts böcker gav en stabil kunskapsbas för dem som intresserade sig för Seyfo. På en punkt har dock felaktigheterna fortsatt: antalet offer. Som vi har sett har man angett allt från det rimliga 250 000 och det något överdrivna en halv miljon till det orimliga en miljon. En siffra som ofta framfördes i officiella uttalanden var ”mer än en halv miljon”.⁸¹ Efter Gaunts bok finns det fakta att bygga på, men överdrifterna fortsätter, nu inte längre på grund av okunskap utan av envishet. I sin desperation över världens ointresse tror man att man hörs bättre om man tar i ordentligt. Detta ägnar sig inte bara assyrier

80. Förordning (2001:1197) med instruktion för Forum för levande historia 1 §.

81. Den största överdriften jag sett är från en artikel av Viktoria Soma i Assyrien Kulturcenters verksamhetsrapport för 2005 där hon skriver: ”Över 1,5 miljoner kristna assyrier/syrianer blev kallblodigt mördade i Turkiet under Seyfo 1914–1915” (s. 18). Senare i samma artikel skriver hon att man den 24 april hedrar de ”miljoner assyrier/syrianer” som föll offer för Seyfo (s. 19).

i Sverige åt, utan det är ett internationellt fenomen.⁸² De överdrivna siffrorna finns också inhugna i sten på vissa folkmordsmonument.⁸³

3. Den 24 april hade länge ingen som helst betydelse för assyrierna i deras förståelse av och hantering av folkmordet. Första gången datumet dök upp i *Hujådå* var 2002, och några år senare hade dagen etablerats så att man i dag kan tala om den 24 april som "Seyfo Remembrance Day". Det här är ett klockrent exempel på kulturell appropriering. Armenierna, åtminstone i Sverige, verkar inte särskilt upprörda över detta. Sverige avviker från de allra flesta länder på så sätt att här finns avsevärt många fler assyrier än armenier. I den framgångsrika lobbning som ledde fram till riksdagens historiska erkännande 2010 var det därför klokt av armenierna att inkludera assyrierna i arbetet och därmed ge kravet på ett erkännande mer tyngd.

Ett intressant faktum är att man, när den 24 april introducerades som minnesdag av Seyfo, gav en helt felaktig motivering till varför man valt just den dagen. Efter några år, då dagen hade etablerats, behövde man inte längre upprepa det felaktiga påståendet, utan kunde bara konstatera att dagen uppmärksammas till minne av det assyriska folkmordets offer. Ingen verkar numera ställa frågorna: Varför just denna dag? Vad hände egentligen den 24 april?

Så gick det till när de tragiska händelserna under första världskriget blev ett folkmord med ett namn, började ses som en avgörande händelse i folkgruppens historia vars erkännande blev ett centralt politiskt krav och vars minne började högtidlighållas på en något ologisk dag. Hur det skedde och när det skedde hänger samman med den assyriska rörelsens behov av att skapa ett identitetsbärande kollektivminne. Det är inte lätt att upprätthålla en nationell identitet om man är ett statslöst folk som i hög grad lever någon annanstans än i sitt historiska hemland. Språk och religion har varit faktorer som hållit assyrierna samman, men då allt fler unga svensk-assyrier inte längre kan (eller kan dåligt) sitt eget språk och eftersom det svenska samhällets sekularism påverkar dem som växer upp här behövs något annat

82. Den USA-baserade nyhetsbyrån AINA (Assyrian International News Agency) talar konsekvent om att 750 000 assyrier dödades i Seyfo.

83. The Assyrian Genocide Memorial Wall i Tarzana, Kalifornien, talar om 750 000 martyrer. Syrianska minnesmonument i Södertälje och i Jette, en förort till Bryssel, talar om mer än 500 000 arameiska offer.

som kan binda samman folket.⁸⁴ Ett gemensamt kollektivminne av avgörande historiska händelser, inte minst folkmordet, blir då av central betydelse.

Maurice Halbwachs betonade att det sätt på vilket vi minns det förflutna alltid präglas av faktorer i nuet.⁸⁵ När det rådande narrativet om det assyriska folkmordet har konstruerats under de senaste decennierna har det inte bara handlat om att vi genom dokumentering och forskning fått mer kunskap om själva folkmordet, utan också om att det narrativ man skapat tjänar en funktion i nuet. Detta narrativ tjänar den assyriska nationella rörelsens intressen och ideologi. Man har skapat en stor gemensam berättelse, i detta fall om folkets utsatthet, som ska förena och mobilisera nationens medlemmar. Oberoende av geografiskt ursprung eller kyrkotillhörighet har assyrierna drabbats av denna tragedi och att lyfta fram den gör att man skapar något som förenar folket. Då det dessutom i detta fall handlar om historiska oförrätter som förnekas av det officiella Turkiet blir berättelsen inte bara något som förenar folket i ett gemensamt hedrande av martyrerna, utan också något som kan mobilisera till en politisk kamp för ett erkännande av händelserna som folkmord.

Den amerikanske sociologen Barry Schwartz (1938–2021) har kritiserat Halbwachs för att i sin ”presentism” ha överbetonat de nuvarande omständigheternas betydelse för minnet. Enligt Schwartz är vår bild av det förflutna inte bara något som skapats utifrån senare tiders behov och intressen; det finns alltid en kontinuitet mellan det som skedde och hur vi minns det.⁸⁶ När jag här har argumenterat för att det rådande narrativet om det assyriska folkmordet skapats i en viss tid och i en viss kontext betyder det alltså inte att detta narrativ skulle vara felaktigt eller påhittat. Det är på flera sätt tillrättalagt, men i sina centrala beståndsdelar återger det sanningen. Det assyriska folkmordet ägde rum och fick förödande konsekvenser för det assyriska folket.

84. Se Lundgren, *Assyrierna femtio år i Sverige*, s. 144–147.

85. ”To be sure, collective memory reconstructs its various recollections to accord with contemporary ideas and preoccupations.” Maurice Halbwachs, *On Collective Memory*, edited, translated, and with an introduction by Lewis A. Coser (Chicago & London 1992), s. 224.

86. Barry Schwartz, ’The social context of commemoration. A study in collective memory’, *Social Forces* 61 (1982:2), s. 374–397 (se särskilt s. 376f. och 396).